

Bakalářská práce

Dívčí škola v Sobotce od druhé poloviny 19. století do roku 1948

Studijní program:

B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

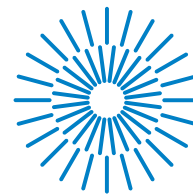
Autor práce:

Štěpánka Kubištová

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.
Katedra historie

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Dívčí škola v Sobotce od druhé poloviny 19. století do roku 1948

<i>Jméno a příjmení:</i>	Štěpánka Kubištová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000468
<i>Studijní program:</i>	B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Dějepis se zaměřením na vzdělávání Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cílem této bakalářské práce je popsat vývoj dívčí školy v Sobotce od druhé poloviny 19. století do roku 1948, kdy bylo zrušeno rozdělení na školy dívčí a chlapecké a poprvé se tak objevily koedukované třídy. Autorka nejprve popíše historii města Sobotky. Práce se dále bude zabývat vývojem školních reforem, bude se soustředit na změny v pedagogickém sboru, změny v budovách sobotecké dívčí školy, události školního roku a žáky této školy. Autorka si dává za cíl přispět k odkrývání historie dívčí školy v Sobotce ve sledovaném období.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

Literatura:

ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny zemí Koruny české. Školství a vzdělanost*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2.

BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka: příroda, osobnosti, data, události. Díl I*. Sobotka: Město Sobotka s obcemi Libošovice, Markvartice, Mladějov, Ohařice, Osek, Samšina a Zámostí, 2015. ISBN 978-80-254-2534-3.

BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka 2: příroda, osobnosti, data, události. Díl II*. Sobotka: Město Sobotka s obcemi Libošovice, Markvartice, Mladějov, Ohařice, Osek, Samšina a Zámostí, 2015. ISBN 978-80-260-5391-0.

BÍLEK, Karol. *Malé dějiny Sobotecka. Díl III. Kdo je kdo v dějinách Sobotecka a Dolnobousovska*. Sobotka: Město, 2015. ISBN 978-80-260-9112-7.

SAKAŘ, Antonín Vojtěch. *Paměti města Sobotky od její založení až po rok 1875*. Věstník sobotecký 1911-1918, příloha.

SEKEROVÁ, Marie. *100 let sobotecké školy*. Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. Sobotka: Středisko městské kultury, 1964-. ISSN 1212-7906.

Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědný sborník. Semily: Okresní archiv Semily, [1988]-. ISBN 80-901284-6-7. ISSN 1211-975X.

Věstník hospodářského družstva v okrese Soboteckém. Ročník LI, č. 10.

Prameny:

Státní okresní archiv Jičín – Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924

Státní okresní archiv Jičín – Pamětní kniha – Měšťanská škola chlapecká a dívčí v Sobotce 1926–1940

Státní okresní archiv Jičín – Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940–1951

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Katedra historie

Datum zadání práce:

15. června 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 14. července 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce panu prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za cenné rady a vedení této práce.

Dále bych ráda poděkovala všem pracovníkům Státního okresního archivu v Jičíně za jejich pomoc a ochotu při bádání.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je popsat vývoj dívčí školy obecné a později i dívčí školy měšťanské v Sobotce od druhé poloviny 19. století do roku 1948, kdy vstoupil v platnost Zákon o úpravě jednotného školství. Práce se nejprve zabývá klíčovými událostmi ve vývoji školské soustavy, poté historií města Sobotka. Kapitoly se následně snaží přiblížit informace o budově školy, jejích změnách a výstavbě budovy nové, dále informace o pedagogickém sboru, o žákyních a událostech, které jsou nedílnou součástí školního roku.

Klíčová slova

dívčí školství, dějiny školství, výuka, kantoři, žáci, Sobotka, obecná škola, měšťanská škola

Summary

The aim of this bachelor's thesis is to describe the development of the general girls' school and later the girls' burgher school in Sobotka from the second half of the 19th century until 1948, when the Act on the Adjustment of Unified Education entered into force. The work first deals with key events in the development of the school system, then with the history of the city of Sobotka. The chapters then try to provide information about the school building, its changes and the construction of a new building, as well as information about the teaching staff, female students and events that are an integral part of the school year.

Keywords

girls education, history of education, education, teachers, pupils, Sobotka, general school, burgher school

Obsah

Úvod	10
Práce s prameny a literaturou	11
1 Vývoj školství v českých zemích	12
1. 1 Zavedení povinné školní docházky	12
1. 2 Hasnerův zákon 1869	15
1. 3 Školství během první světové války a první republiky	18
1. 4 České školství během fašistické okupace	20
1. 5 České školství po roce 1948	21
2 Historie města Sobotky	22
2. 1 Slavný rodák Fráňa Šrámek	25
2. 2 Festival Šrámkova Sobotka	26
2. 3 Zámek Humprecht	26
3 Vybavení a prostory pro školní výuku	27
3. 1 Prostory pro výuku	27
3. 2 Škola a školní budova dnes	32
3. 3 Pomůcky a vybavení školy	32
4 Učitelstvo	34
4. 1 Vzdělání učitelů	34
4. 2 Sobotecké učitelstvo	35
4. 3 Učitelství v letech 1860-1870	35
4. 4 Učitelství v letech 1870-1880	35
4. 5 Učitelství v letech 1880-1890	35
4. 6 Učitelství v období oddělení dívčí obecné školy od chlapecké -1892	36
4. 7 Antonín Sakař	36
4. 8 Sbor obecné dívčí školy po zřízení dívčí školy měšťanské - 1908	37
4. 9 Sbor obecné dívčí školy během první světové války	37
4. 10 Poválečný stav učitelství sboru dívčí obecné školy	37
4. 11 Učitelství sboru dívčí obecné školy před druhou světovou válkou	38
4. 12 Učitelství sboru obecné dívčí školy během druhé světové války	38
4. 13 Učitelství sboru měšťanské dívčí školy	38

5. Žáci	40
5. 1 Zdravotní stav žactva	40
6. Události zaznamenané v kronikách	42
6. 1 Události ze života panovnického rodu	42
6. 2 Události veřejné	43
6. 3 Náboženské události	44
6. 4 Dobrodinci školy a sbírky pro chudé děti	44
6. 5 Školní výlety	46
6. 8 Kulturní události	46
6. 9 Události běžných dní	47
6. 10 Požáry a zloději ve školní budově	48
Závěr	49
Seznam pramenů a literatury	51
Internetové odkazy	52
Zdroje příloh	52
Přílohy	53

Úvod

Má bakalářská práce zpracovává téma dívčí školy a celkově dívčího školství v Sobotce od druhé poloviny 19. století do roku 1948, kdy vešel v platnost Zákon o základní úpravě jednotného školství, kdy bylo zavedeno základní devítileté obecné vzdělání pro všechny děti od šesti do patnácti let.

O tématu mojí bakalářské práce jsem dlouho přemýšlela. Chtěla jsem psát o něčem, co je mi blízké.

Věděla jsem, že svým pojetím to musí být práce respektující předmět dějepisu, který studuji. Nakonec padla volba na soboteckou základní školu, kterou jsem sama navštěvovala a její prostředí pro mě tedy není cizí. Exkurz do její historie jsem zaměřila právě do období školy dívčí obecné či měšťanské od druhé poloviny 19. století. Od roku 1893, kdy byla postavena nová školní budova, jdou spolu sobotecké obecné školy, jak dívčí, tak chlapecká, tak i školy měšťanské ruku v ruce. Všechny se totiž nacházely v jedné školní budově.

Cílem mé práce je blíže zmapovat vývoj dívčího školství v Sobotce na základě dostupných pramenů a literatury. Především jsem pracovala s kronikami všech typů škol a snažila se zmapovat jak zásadní události ve vývoji soboteckého dívčího školství, tak i běžné každodenní činnosti, které jsou v kronikách zaznamenány. Všechny kroniky, které jsem použila jsou k dispozici ve Státním okresním archivu v Jičíně.

Nejprve stručně popíšu vývoj školství v českých zemích od zavedení povinné školní docházky Marií Terezií a zdůrazním zásadní momenty, které jsou pro zkoumané období důležité, dále představím město Sobotku, které určitě stojí za zmínku, s ním představím i největšího soboteckého rodáka Fráňu Šrámka. Dále ještě krátce představím dominantu Sobotky a Českého ráje - zámek Humprecht. V samotných kapitolách o škole se budu věnovat nejprve školní budově, tomu, jak se postupně vyvíjely vyučovací prostory, jaké měly děti k dispozici výukové pomůcky a také tomu, jak funguje škola v Sobotce v dnešní době a v jakém stavu je její budova. Poté učitelstvu, shrnu učitelský sbor v průběhu let, také žactvu a událostem, které jsou v kronikách zaznamenány a provázely dívčí školní roky. Událostem ať už tak zásadním, jako byla první i druhá světová válka nebo událostem běžným, jako byl sběr bylin či odpadových surovin nebo běžné lékařské prohlídky žactva.

Práce s prameny a literaturou

Všechny prameny, které jsem pro svou práci použila jsou k nahlédnutí ve Státním okresním archivu v Jičíně. Pracovala jsem s kronikami soboteckých škol. Autoři se v průběhu let měnili, byli jimi učitelé z místních škol, většinou však učitelé řídící. Tyto školní kroniky mi posloužily jako hlavní pramen. Čerpala jsem hned z několika. Nejvíce mi posloužila *Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924*, kde byly cenné informace a celkovém vývoji školství v Sobotce od samého počátku a o výstavbě nové školní budovy. Dále jsem pracovala s *Pamětní knihou obecných škol v Sobotce 1924-1940*. Na ní navázala *Školní kronika z let 1940- 1953*. K vývoji měšťanské dívčí školy mi posloužila *Pamětní kniha měšťanské školy chlapecké a dívčí v Sobotce 1926-1940* a také *Kronika Újezdní měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951*. Poslední zmíněná kronika byla psána řídící učitelkou Vlastou Kubánkovou a je vypracována opravdu pečlivě a úhledně.

Kroniky obsahovaly informace o žactvu, učitelstvu, důležitých událostech ze školního, ale i veřejného prostředí. Od roku 1892 byla školám stanovena povinnost vést školní kroniky, a tak jsou důležitým historickým pramenem. Většina kronik byla číslovaná, ale všeobecná Školní kronika a Kronika Újezdní Měšťanské dívčí škol, číslované nebyly. Proto v citacích uvádím školní roky pro přehlednější orientaci.

Odbornou literaturu jsem využila především k informacím o historii školství. Nejvíce jsem využila práci Tomáše a Dany Kasperových, *Dějiny pedagogiky* a práci Miroslava Somra, *Dějiny školství a pedagogiky*. Pro získání informací o historii města Sobotky jsem čerpala z poměrně nově vydané regionální učebnice *Vlastivěda Sobotecka a okolí*. Dále jsem cenné informace, týkající se školy v Sobotce čerpala z nejrůznějších výročních brožur a zpráv.

1 Vývoj školství v českých zemích

1. 1 Zavedení povinné školní docházky

Zásadní změnou pro školství v českých zemích byly osvícenské reformy Marie Terezie a Josefa II. z druhé poloviny 18. století. Tyto reformy sloužily především k upevnění centralizované moci a absolutistické monarchie, snažily se překonat systémové nedostatky ve stávajícím systému. Lidové školství mělo zemích Rakouska-Uherska mělo vzor ve školství německém, které bylo v tu dobu na vyšší úrovni. Habsburská monarchie přičítala válečné neúspěchy v 18. století právě nízkému vzdělání obyvatelstva.¹ V květnu 1774 pozvala Marie Terezie opata Johanna Ignáce Felbigera, reformátora tamějších škol v duchu německých filantropických myšlenek a také pedagogických metod, s úmyslem reformovat školství rakouské. Felbiger byl přívržencem osvícenských a filantropických idejí, dopracoval se k názoru, že školní vyučování je třeba pozvednout lepšími vyučovacími způsoby. Vytvořil i svůj vyučovací způsob, který se nazýval zaháňský nebo normální. Ten byl založen na poznání a pochopení písmenkové a tabulkové metody.² Felbiger trval na důsledném dodržování didaktických zásad, hlavně hromadného vyučování žactva, a zavedl veřejné zkoušení žáků po každém semestru.³ Tento zaháňský způsob vyučování budil obdiv v Rakousku-Uhersku, kde bylo naléhavě potřeba zavést základní vzdělání i pro zemědělce a dělníky. Marie Terezie pochopila nutnost zavedení povinné školní docházky pro všechny děti. Felbiger vytvořil Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích. Vzdělávací povinnosti dle něj měly děti ve věku od 6 do 12 let obou pohlaví, pokud nemohou být vzdělávání doma domácím učitelem. Děti měly navštěvovat školu především pro to, aby bylo pozvednuto blaho státu. Tento řád byl panovnící vyhlášen 6. 12. 1774.⁴

Řád obsahoval 79 paragrafů, soustředil se na výchovu jak chlapců, tak dívek, pro něž měly být zakládány školy na vesnicích i ve městech.

¹ SOMR, Miroslav. Dějiny školství a pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty skupiny studijních oborů 76 Učitelství na fakultách připravující učitele v ČSR. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). S. 152.

² SOMR, M., pozn. 1, s. 152.

³ SOMR, M., pozn. 1, s. 153.

⁴ KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana . Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4. S. 85 .

Docházková povinnost nebyla však jasně dána a její porušování nebylo sankcionováno. Úlevy ve školní docházce pro venkovské děti budily řadu dohadů.⁵ Řád zaváděl tři typy škol. Triviální školy byly zaváděny při venkovských farách a žáci se učili náboženství a také triviu, což je čtení, psaní a počítání.⁶ Další institucí byly tzv. hlavní školy, které byly zakládány při farách nebo při zrušených kláštorech v okrese či v obvodu. Vedle učiva škol triviálních se zde vyučovalo i znalostem o rozvoji zemědělství, řemesel, základům latiny či zeměpisu a dějepisu. Třetí institucí byly tzv. školy normální, které byly vzorem pro všechny školy v zemi. Tato škola se nacházela v každé provincii, kde se nacházela školská komise. V těchto normálních školách nebyly vzdělávány pouze děti, ale byly zde pořádány i kurzy pro učitele.⁷ Přípravky pro učitele byly v pozdější době zřizovány i u některých hlavních škol.⁸ Měly být používány jednotné schválené učebnice, ideálně každé dítě svoji. Důležitá byla taky kázeň, učitelé neměli trestat v hněvu a z nerozvážnosti. Prostor byl ve školním řádu věnován také otázce zkoušení a zkoušek. Zkoušky se konaly jednou za pololetí. Po vykonání šesti let školní docházky získalo dítě osvědčení o svých znalostech.⁹

Problematická však byla otázka vyučovacího jazyka. Řád preferoval německý jazyk. Na triviálních školách se ještě mohlo mluvit jazykem mateřským, stejně tak jako v prvních třídách školy hlavní. Jinak se smělo vyučovat jen německy.¹⁰

Pokud se naskytla vhodná příležitost, byly také zakládány zvláštní dívčí školy, kde se dívky kromě všeobecných předmětů učily ještě ženským ručním pracím. Šití, pletení, předení vlny a zpracování lnu. Kde možnost zřízení dívky školy nebyla, navštěvovala děvčata školu spolu s chlapci.¹⁰

Tyto reformy řídil orgán zřízený roku 1759, který se nazýval Dvorská studijní komise. Tomuto orgánu byly podřízené zemské studijní komise. Tyto orgány měly z úkol poprvé provést realizaci povinné školní docházky. Jako první bylo potřeba zaměřit pozornost na školy nejnižšího stupně, bylo potřeba naučit co nejrychleji poddané číst, psát a počítat.¹¹

⁵ SOMR, M., pozn. 1, s. 153.

⁶ KASPER, T. - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 85.

⁷ KASPER, T. - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 86.

⁸ SOMR, Miroslav, pozn. 1. s. 154.

⁹ KASPER, T. - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 87.

¹⁰ KASPER, T. - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 87.

¹¹ SOMR, M., pozn. 1, s. 154.

Školy pro lidové vrstvy přibývaly, v roce 1780 bylo v Čechách 14 hlavních škol, 17 dívčích škol a 1 891 triviálních škol. Normální škola fungovala od roku 1775 v Praze v bývalé jezuitské koleji na Malé Straně, v roce 1784 přibyla také normální dvoutrídň škola pro dívky. V roce 1790 již existovalo 2 300 škol triviálních a dětí školou povinných bylo asi 239 tisíc. Pro takto rychlý nárůst škol bylo zapotřebí pomůcek pro učitele, kteří byli většinou nekvalitně připraveni. Felbiger vydal německy psanou Metodní knihu z roku 1775. Mnoho učitelů v jednotlivých zemích habsburské monarchie ale neovládalo němčinu, proto byla Metodní kniha přeložena do polštiny, italštiny, maďarštiny, slovinštiny a roku 1777 také do češtiny. Český název byl Kniha methodní pro učitele českých škol v císařských a královských zemích.¹²

Nedílnou součástí školské reformy byla výchova k industrii, jinými slovy výchova k vynalézavé a rozumné pracovitosti a pílí. Tato výchova měla své opodstatnění na školách, které připravovaly příslušníky nižších tříd. Měla za úkol vychovat zdatné pracovníky, zručné, ale i v určité míře intelektuálně vybavené. Učilo se především předení, tkaní, šití, znalost moderních způsobů pěstování rostlin, chmelařství, včelařství apod.¹³ Tato výchova se úspěšně rozvíjela až do doby průmyslové revoluce. Strojová výroba přerušila rozvíjení dětí v těch odvětvích, která již nesplňovala požadavky nastupujícího strojového výrobního procesu.¹⁴

Lidové vzdělání podle osvícenských myslitelů mělo plnit úlohu řešení závažných společenských otázek jako například odstranění tuláctví, žebroty a chudoby, zvýšení produktivity práce v začínající strojové výrobě nebo řešení národnostního problému tím, že výuka probíhala převážně v jazyku německém.¹⁵

Po smrti Josefa II. byly osvícenské reformy negovány, pro školskou reformu byla zřízena opravná dvorská studijní komise, předsedou se stal hrabě Jindřich Rottenhann. V roce 1805 byl vydán nový školní řád s názvem Politické zřízení německých škol v c. k. německých dědičných zemích, který je znám jako Schulkodex.

¹² SOMR, M., pozn. 1, s. 155.

¹³ SOMR, M., pozn. 1, s. 156.

¹⁴ SOMR, M., pozn. 1, s. 157.

¹⁵ SOMR, M., pozn. 1, s. 157.

V tomto řádu je otevřeně řečena zásada, že Rakousko nepotřebuje vzdělance, ale dobré poddané. Tento upravený školský zákon znamenal odstup od osvícenských zásad josefinismu.¹⁶

1. 2 Hasnerův zákon 1869

V průběhu 19. století stoupal počet dětí, které navštěvovaly školu šest let a tím klesal počet ngramotných a stoupala všeobecná vzdělanost. Na lepší úrovni byly také u obyvatelstva hospodářské a řemeslné znalosti a dovednosti. Školní vzdělání se stále víc odklání od obsahů každodenního života a je více kladen důraz na pokrokové vědy. Roku 1848 byla zrušena Dvorská studijní komise a nahrazena byla novým ministerstvem vyučování.¹⁷

Vrcholící průmyslová relovuce, rozmach věd a přírodní techniky a válečné prohry s Itálií a s Pruskem donutily vládu k vydání nových školních zákonů. V lednu 1668 byl vydán zákon, který stanovoval vzájemné postavení školy a církve. Podle tohoto zákona měl právo na řízení školství a dohled nad ním stát. Církev od toho vyhlášení řídila pouze hodiny náboženství. Bylo však povoleno církvi zakládat školy soukromé.¹⁸

Zásadní věcí bylo přijetí nového školského zákona v roce 1869 a zkvalitnění veřejného školského systému. Ten upravoval elementární školství v Rakousku. Říšská rada přijala tzv. říšský školský zákon v květnu, byl vypracován ministrem Leopoldem Hasnerem, proto se také někdy nazývá Hasnerův. Zákon výrazně měnil organizační strukturu školství v českých zemích, ale zaváděl i nové předměty, to byla velká změna pro vnitřní život škol. Hasnerův zákon zavedl osmiletou školní povinnou docházku, zavedl nové vyučovací předměty a zřídil obecné osmileté školy a osmileté školy měšťanské, které ale mohly být i tříleté, pokud navazovaly na pětiletou školu obecnou. Založeny byly také čtyřleté učitelské ústavy s maturitou, pro zkvalitnění práce učitelů. Tento školský systém přetrval i po roce 1918 a byl užíván i v meziválečném období.¹⁹

¹⁶ SOMR, M., pozn. 1, s. 157, 158.

¹⁷ SOMR, M., pozn. 1, s. 163.

¹⁸ SOMR, M., pozn. 1, s. 165.

¹⁹ KASPER, T. - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 97.

Výraznou změnou danou tzv. Hasnerovým zákonem bylo prohlášení všech jazyků za rovnoprávné - v českých zemích to byla čeština a němčina. Administrativní změnou byl vznik zemských, okresních a místních školských rad. Náboženství a jeho výuku zajišťovaly církve, vrchní dozor měl stát. Upraveno bylo i sociální postavení učitelské profese. Bylo vypláceno služné a přiznána penze.²⁰

V souvislosti s tímto zákonem byl v roce 1970 vydán školní a vyučovací řád pro školy obecné, který stanovoval pravidla chování dětí ve škole, povinnosti dětí i učitelů a také zákaz tělesných trestů. Za pozitiva Hasnerova zákona lze pokládat zestátnění školství a zesvětštění. Pro církve to znamenalo citelný zásah do jejich pravomocí. Od této doby dohlížela již jen na výuku náboženství. K vyšší úrovni obecného vzdělání jistě vedlo i prodloužení povinné školní docházky na 8 let a rozšíření učiva.²¹

Školství bylo sice řízeno státem, ale dohled byl nedůsledný. Existovaly soukromé fabričné školy, které poskytovaly minimální vzdělání nechvalné úrovně a to pouze minimálních 12 hodin týdně. Využívala se tu tedy dětská pracovní síla na úkor vzdělání.²²

Povinných 8 let školní docházky však bylo nejasných. Měšťanské školy nevznikaly jako školy jiného typu než školy obecné. Jednalo se pouze o variantu obecných škol. Obsah výuky ale školu měšťanskou stavěl na zcela jinou úroveň, vyučovaly se zde předměty jako aritmetika, technické kreslení apod. Nejasněná bylo i celková organizace škol, měšťanské školy mohly být osmileté nebo tříleté spojené s pětiletou školou obecnou. Školní docházku tedy děti mohly absolvovat třemi způsoby: v osmileté obecné škole, v osmileté měšťanské škole nebo v pětileté škole obecné s navazujícími třemi lety na škole měšťanské.²³

Obecné a měšťanské školy poskytovaly vzdělání dětem dělníků, zemědělců a venkovské chudiny. Poskytovala jim ukončené vzdělání bez předpokladů na další studium. Děti po jejím absolvování mířily rovnou do praxe. Pro vyšší vzdělání a cestu na vysokou školu existovaly školy střední, na kterých se ale platilo školné. Pro chudé děti byly tedy tyto školy nedostupné.²⁴

²⁰ KASPER, T. - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 98.

²¹ SOMR, M., pozn. 1, s. 166.

²² SOMR, M., pozn. 1, s. 166.

²³ SOMR, M., pozn. 1, s. 166, 167.

²⁴ SOMR, M., pozn. 1, s. 167.

Hasnerův zákon se nesetkal s přílišným pochopením a byl velice kritizován. Obce zákon kritizovali z ekonomických důvodů, podnikatelé ztráceli dětskou pracovní sílu a církve v čele s papežem Piusem IX. tento zákon dokonce proklela. Výsledkem těchto dohadů byla novela říšského školního zákona z roku 1883. Ta se nejvíce dotkla školní docházky tím, že byly zavedeny úlevy pro děti dělníků, zemědělců a chudého obyvatelstva. Tyto děti chodily do školy jen půl dne, některé dny v týdnu nebo jen část roku. Kladným prvkem této novely bylo zpřesnění úlohy měšťanské školy. Od tohoto roku nebyla měšťanská škola jen variantou školy obecné, ale jejím vyšším stupněm, která měla připravovat žáky na práci v průmyslu i zemědělství a dokonce z ní mohli zájemci jít dále studovat na učitelský ústav nebo odborné školy, které nevyžadovaly předešlou středoškolskou přípravu. Tato novela byla zrušena až tzv. malým školským zákonem z roku 1922.²⁵

Druhá polovina 19. století je ve školské oblasti považována za období stabilizace. Rozvíjely se vědy, ať už společenské, tak i přírodní. V tomto období se prosazuje filozofický směr pozitivismus. V české pedagogice vedl k uplatňování exaktních metod v pedagogickém výzkumu, kladl důraz na význam vědy a vzdělání ve společnosti a také kladl důraz na odbornou vědeckou přípravu učitele.²⁶ Specifická podoba českého pozitivismu vznikala od 90. let 19. století a v tomto období začala pronikat i do pedagogiky. Pozitivistické období v české pedagogice bylo velice důležitým hned z několik důvodů. Pozitivismus vedl k požadavku důsledného oddělení školství od církve a s tím souvisí i požadavek na úplné zrušení výuky náboženství ve školách. Pomocí exaktních metod směřoval k zvědečtění pedagogiky a kladl důraz na náležité vzdělání učitelů všech stupňů.²⁷

V druhé polovině 19. století byla rozšířena také teorie J. F. Herbart, který stanovil čtyři stupně vyučování - jasnost, asociace, systém, metoda. Postupem času však docházelo ke stereotypnímu využití ve vyučování a monotónnosti. S herbartovskou tradicí byl spojen původce zákonů o obecném školství Leopold Hasner.²⁸ Herbartismus v českých zemích měl několik specifických rysů. Čeští herbartovci navazovali na domácí tradice, především na odkaz Jana Amose Komenského. Kritizováno však bylo velké množství látky, kterou by měl žák ovládat na úkor pochopení významu.²⁹

²⁵ SOMR, M., pozn. 1, s. 168.

²⁶ KASPER, T - KASPEROVÁ, D., pozn. 4, s. 105.

²⁷ SOMR, M., pozn. 1, s. 182.

²⁸ SOMR, M., pozn. 1, s. 171.

²⁹ SOMR, M., pozn. 1, s. 175.

1.3 Školství během první světové války a první republiky

První světová válka poznamenala stav školství v celé rakouské monarchii. Mimo očekávání všech rozrostla do obrovských rozměrů. Tím, jak se válka prodlužovala, tak se horšila také situace ve školách. Mnoho školních budov bylo zabráno a využito jako nemocnice či ubytování pro vojska.³⁰ Nebyl dostatek učebních prostředků, papírů, per a inkoustů. Šířily se dětské choroby a rapidně klesala docházka do škol. Nekázeň se rapidně zvýšila, děti musely poslouchat nadávky a nářky zoufalých spoluobčanů.³¹

Nejvíce válka dolehla na samotné učitelstvo, práci ve školství museli vyměnit za práci v armádě.³² V době války se velmi propagovalo rakouské vlastenectví. Děti byly vedeny k úctě k vládnoucímu rodu. Nevhodné pro tuto propagandu byly dle úředníků české čítanky, kde byly zmíněny boje s Němci, Maďary nebo Turky, v té době válečnými spojenci.³³

Po první světové válce a založení samostatné republiky se stále charakter československého školství opíral o Hasnerův zákon z roku 1869, doplněný novelou z roku 1883. V roce 1919 byl přijat zákon, kterým se rušilo nařízení celibátu u učitelek a také zákon, který stanovoval podmínky pro zřizování menšinových škol. Menšinové školy byly od 1. 1. 1921 převzaty pod státní dozor.³⁴

Rozdíly mezi školským systémem v zemích koruny České, Slovenskem a Podkarpatskou Rusí měl za úkol odstranit tzv. Malý školský zákon, který byl vydaný 13. července 1922.³⁵

V období mezi lety 1918 - 1928 šlo ve školství především o nápravné období. Cílem bylo zkvalitnění školství. Některé z myšlenek těchto náprav se podařilo prosadit v tzv. Malém školním zákoně, například snížení počtu žáků na vyučujícího nebo zrušení úlev od školní docházky.³⁶

³¹ KÁDNER, O., pozn. 30, s. 135.

³² KÁDNER, O., pozn. 30, s. 135.

³³ KÁDNER, O., pozn. 30, s. 138.

³⁴ SOMR, M., pozn. 1, s. 219.

³⁵ SOMR, M., pozn. 1, s. 220.

³⁶ ŽENOŽIČKA, Jiří. České školství pod vlivem válečných událostí 20. století: mikroanalýza dopadu válečných událostí na školy na Bouzovsku [online]. Olomouc, 2019 [cit. 2023-05-29]. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci. S. 71, 72.

Po první světové válce zaznamenal obrovský nárůst počet měšťanských škol. Měšťanská škola však byla tématem střetů a diskuzí. Diskutovalo se o jejím zaměření, o jazykovém vyučování, o tom, zda má tříletá škola měšťanská navazovat na pětiletou školu obecnou, nebo zda mají být oba tyto typy škol čtyřleté. Otázkou bylo, zda má měšťanská škola zůstat vyšším stupněm obecné školy nebo zda bude školou výběrovou, jen pro ty talentovanější žáky či typem nižšího stupně střední školy. Nakonec zůstala měšťanská škola ve stejném režimu, jako byla doposud, přípravou žáků na praktická povolání.³⁷

Koncem 20. let 20. století začala narůstat nespokojenost se stavem školství. V čele snah o školskou reformu stanul Václav Příhoda, který vypracoval návrh jednotné diferencované pracovní školy. Jeho nápad byl poprvé zveřejněn na podzim 1928. Návrh Václava Příhody respektoval individualitu jedince, samočinnost, aktivitu, pracovní činnosti, tělesnou výchovu, větší spolupráci s rodiči žáka, znalost jeho sociálního zázemí. Pro slabší žáky vyžadoval zřízení pomocných a podpůrných tříd. Na přelomu října a listopadu byla přijata školská reforma ve smyslu jednotné diferencované školy. Jednotná diferencovaná škola má žákům poskytnout učivo dle jejich nadání, zájmů a potřeb. Příhoda se o své představě nové školy rozepsal ve spise *Racionalizace školství*. Příhoda je přesvědčen, že hlavní je učivo přizpůsobit individualitě žáka, je nutné uplatňovat kvantitativní a kvalitativní diferenciaci - seskupování žáků do skupin dle jejich schopností, rozlišení učiva v učebnicích apod. V návaznosti na individualitu žáka se měli učitelé zdokonalovat a vzdělávat v psychologických disciplínách.³⁸

Po zveřejnění Příhodova plánu v roce 1928 začaly na Škole vysokých studiích pedagogických v Praze přípravy učebního a výchovného plánu škol jednotných diferencovaných. První pokusné školy začaly podle plánu pracovat od září 1929. Jednotná škola druhého stupně, tedy náhrada školy měšťanské, se stala ožahavým tématem a v anketě uspořádané Ministerstvem školství se proti jejímu zavedení vyslovila většina účastníků. Nakonec bylo zřízeno několik pokusných škol a ty dostaly název „pokusné reformní školy obecné“ a pokusné diferencované školy měšťanské“. Postupem let jejich počet vzrostl. Nejvyspělejšími byly hodnoceny pokusné školy ve Zlíně.

³⁷ SOMR, M., pozn. 1, s. 221.

³⁸ URBÁNOVSKÁ, Eva. České pokusné školy 30. let podle návrhu Václava Příhody. Pedagogická orientace. 1996, 6. ročník (20), s. 18,19.

Pro školní rok 1929/1930 byl ve Zlíně proveden zápis dětí, které ukončily pátý ročník obecné školy a byly zařazeny do čtyř prvních ročníků jednotné školy, která se dělila do čtyřech větví. Humanitní, průmyslová, obchodně živnostenská a větev zkrácená (dvouletý kurs).³⁹ Pokusná diferencovaná škola byla zřízena i v Sobotce, pro nedostatek financí byl však její provoz zastaven.

Značný pokrok a testování nové reformy však zastavila Mnichovská dohoda.

1. 4 České školství během fašistické okupace

Pro české školství znamená okupační akt z 15. března 1939 postižení celého školského systému. Vedle ideového tlaku se objevovaly i přímé likvidace škol. Do října 1939 bylo nacisty obsazeno 32 českých obecných a měšťanských škol. Ve školách nemohlo být nic, co by připomínalo národní svébytnost, hrdost a demokracii. K respektování nové politické situace byl vydán příkaz výnosem ze 6. dubna 1939. Od této doby se musela projevovat náklonnost k Velkoněmecké říši a především k vůdci. Tato nacistická vlna se snažila lidem z mysli vymazat vědomí bývalé demokratické republiky.⁴⁰

Nacistická pedagogika cílila především na provedení teoretických idejí v praxi. Děti se učily o nadřazené čisté rase, preferována byla tělesná zdatnost, prováděly se cvičení k posilování vůle a přesvědčení o jedinečnosti a nepřemožitelnosti německého národa.⁴¹

Německá škola byla uspořádána jako osmiletá obecná škola, která se dělila na dva stupně. Po absolvování čtyř ročníků základní školy následovala šestiletá střední škola, která nahrazovala českou školu měšťanskou.⁴²

³⁹ URBÁNOVSKÁ, E., pozn. 38, s. 20, 21, 22, 23.

⁴⁰ SOMR, M., pozn. 1, s. 250.

⁴¹ SOMR, M., pozn. 1, s. 251.

⁴² SOMR, M., pozn. 1, s. 251.

Plán na odstranění a především reorganizaci českého školství spočíval v tom, že měl být absolutně vymýcen český dějinný mýtus a výuka začala probíhat pouze v němčině. Školy, které se projeví nepřátelsky byly uzavřeny. Ve školách byly měněny učební plány, rozvrhy hodin. Většina učebnic byla zakázána. Prováděly se změny i v obsahu a rozsahu učiva. Od podzimu 1939 se povinně vyučovala němčina na školách měšťanských a od školního roku 1941/1942 i na školách obecných. Měšťanské školy byly od dubna 1941 prohlášeny za výběrové a mohlo do nich být přijímáno pouze 35% žáků, většina českých dětí tedy plnila povinnou školní docházku na škole obecné. Všem učitelům byla přikázána znalost německého jazyka.⁴³

Poslední fáze druhé světové války znamená pro české školství úplný rozklad. Zastaveny byly pedagogické časopisy Komenský, Věstník pedagogický a Střední škola a místo nich začal být vydáván český a německý čtvrtletník Vychovatel v Čechách a na Moravě. V roce 1944 byly zabráný školy pro vojenské účely, které po konci války byly často velice zdevastované.⁴⁴

1. 5 České školství po roce 1948

„Vítězný únor“ přispěl ke konečnému provedení a zrealizování jednotné školy. Zákonem z 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství, který byl vyhlášen 10. května 1948, byla zavedena jednotná škola a jednotná školská soustava. Všechny děti dostanou stejnou a jednotnou výchovu a obecné i odborné vzdělání na školách, které tvoří tuto jednotnou soustavu. Povinná docházka byla devítiletá. Cílem škol bylo vychovávat národně a politicky uvědomělé občany lidově demokratického státu, statečné obránce a zastánce socialismu. Školy měly pečovat především o všestranný rozumový, citový, mravní a tělesný rozvoj žactva.⁴⁵

⁴³ SOMR, M., pozn. 1, s. 251, 252.

⁴⁴ SOMR, M., pozn. 1, s. 253.

⁴⁵ SOMR, M., pozn. 1, s. 305.

2 Historie města Sobotky

Město Sobotka se nachází ve východních Čechách, v Královéhradeckém kraji, v okrese Jičín. Často se Sobotce přezdívá jižní brána do Českého ráje.

Přesné datum, kdy byla Sobotka založena není známo. První písemná zmínka pochází z roku 1322. Osud Sobotky byl spojen především s hradem Kost, který začal budovat Beneš z Vanterberka v roce 1340. Sobotka byla jeho ekonomickým a kulturním centrem. Na přímluvu Jana ze Šelmberka byla Sobotka roku 1498 Vladislavem II. Jagellonským povýšena na město a byly ji uděleny významná privilegia. Obyvatelé se mohli volně stěhovat, předávat si své majetky, také si mohli ohradit město zdmi a branami. Město dostalo erb.⁴⁶

V 16. století vládli na Kosti Bibrštejnové, po nich hrad převzal Kryštof Popel z Lobkovic a Sobotecko se dále rozvíjelo. Z jeho doby jsou dochované nejstarší sobotecké městské knihy. Kryštof Popel z Lobkovic podporoval cechy, první na sobotecku byly cechy krejčích, ševců a řezníků. Oldřich Felix Popel z Lobkovic, další majitel panství, postavil soboteckým nový kostel, museli mu však přislíbit přestup na katolickou víru. 24. srpna 1596 byl vysvěcen, na tento den se začalo slavit sobotecké posvícení, které se předposlení víkend v srpnu dodržuje dodnes a je pro město velkou událostí. Manželka Oldřicha Felixe z Lobkovic nechala postavit v Sobotce první školu.⁴⁷

Za třicetileté války koupil kostecké panství spolu se Sobotkou Albrecht z Valdštejna, připojil ho k vévodství frýdlantskému. Sobotka utrpěla značné ztráty, především mezi lety 1639 až 1645.⁴⁸

Po Albrechtu z Valdštejna získala kostecké panství Polyxena z Lobkovic, syn Polyxeny roku 1637 prodal panství Heřmanu Černínovi z Chudenic. O blaho Sobotky se ale zasloužil především jeho syn, hrabě Humprecht Jan Černín z Chudenic.⁴⁹ V roce 1666 dal pokyn vystavět lovecký zámeček Humprecht, který se tyčí na kopci nad Sobotkou.

⁴⁶ BIČIŠŤOVÁ, Olga. Vlastivěda Sobotecka a okolí: regionální učebnice. 2. doplněné vydání. Sobotka: město Sobotka, 2018. ISBN 978-80-907305-1-9. S. 71, 72, 73.

⁴⁷ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 73,74.

⁴⁸ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 75,76.

⁴⁹ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 76.

V druhé půli 17. století se v Sobotce hojně stavělo. Bylo zastavěn například Nové Město. Městu se však nevyhýbaly ani živelné pohromy jako povodně nebo požáry. 17. století bylo také sužováno morovými epidemiemi.

Po smrti Humprechta Jana Černína z Chudenic převzal panství jeho syn Heřman Jakub Černín z Chudenic a po něm zase jeho syn František Josef Černín z Chudenic, černínské období na Kostecku končí šlechtičnou Isabellou Marií de Merode-Westrloo.⁵⁰

V tomto období žilo v Sobotce okolo 500 lidí, domů zde bylo asi 130. Rozlohou bylo město malé, dokola obehnané hrazením a příkopy. Ze všech stran přiléhaly k městu domky samostatných obcí, které již v dnešní době náleží Sobotce.⁵¹

V polovině 18. století bylo kostecké panství prodáno Václavu Kazimíru Netolickému z Eisenberku a spolu s panstvím mu připadla i Sobotka. 18. století přineslo spoustu změn a to hlavně reformy Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Ty se týkaly městské samosprávy, školství, náboženství i soudnictví. Majitel kosteckého panství, Václav Kazimír Netolický byl blízkým spolupracovníkem Marie Terezie, byl schopným ekonomem.⁵²

Po Václavu Kazimíru Netolickém nastoupil jeho syn Jan Adam, ten se však nedožil vysokého věku a panství spadlo do rukou jeho synovci Antonínu Vratislavu z Miltovic.⁵³ Na konci 18. století měla Sobotka již 1315 obyvatel a 227 domů. Díky reformám Marie Terezie byla v Sobotce zřízena tzv. triviální škola, kde se děti psát, číst, počítat a učily se také náboženství. V Sobotce byla škola dvoutřídní.⁵⁴ Z tohoto období pochází roubené statky, které jsou ve městě dochovány a obývány dodnes. V 18. století kromě válek Sobotku postihly také velké povodně a požáry, také neúroda a hladomor.

⁵⁰ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 77.

⁵¹ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 78.

⁵² BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 78.

⁵³ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 79.

⁵⁴ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 80.

19. století znamenalo velký rozvoj průmyslu a zemědělství. Na kosteckém panství vládl generál Eugen Vratislav-Netolický. Vládl na Kosti až do roku 1867, kdy po něm panství přebrali dal Borgo-Netoličtí. Sobotku v 19. století navštívili 3 panovníci, kteří tudy projížděli během svých cest. V roce 1833 rakouský císař František I. a car Mikuláš, poté v roce 1836 rakouský císař Ferdinand V.⁵⁵ Rok 1848 se projevil i v Sobotce. Vznikla tu národní garda vedená Josefem Svobodou, Aloisem Šolcem a Antonínem Fierlingerem, na jeho návrh vytvořil Josef Mánes návrh na prapor národní gardy. Do pražských bojů ale sobotecká garda nezasáhla. Roku 1848 přišlo zrušení roboty, v roce 1850 tedy končí Sobotce dlouholetá nadvláda kosteckého panství.

Sobotecko se v druhé polovině 19. století velmi rozvíjelo. Opět vzrostl počet obyvatel i domů. V roce 1852 instalovat na náměstí, na radnici, Jan Prokeš hodiny s průhledným ciferníkem, které byly první ve střední Evropě. Stále početnější byla spolková činnost ve městě - hasiči, ochotníci, včelaři nebo Klub turistů.⁵⁶

Nová doba spolu s 20. stoletím byla poznamenána první světovou válkou, v níž bojovali i občané Sobotky. Klidnější léta, již po založení nové republiky probíhaly v Sobotce zavedením elektrifikace, telefonizace, byly budovány vodovody. Generální opravy se dostalo zámku Humprecht, který město získalo do svého vlastnictví. Klid však netrval příliš dlouho a v roce 1939 vypukla druhá světová válka. Sobotka se také ocitla ve velkém nebezpečí, protože gestapu se dostala zpráva, že muž podobající se jednomu z atentátníků nastupoval do vlaku, který měl namířeno z Mladé Boleslavi do Sobotky. Město bylo obklíčeno a důkladně prohledáno, gestapo však nikoho nenalezlo.⁵⁷ S nástupem totalitního režimu nastalo na Sobotecku pár změn, které stojí za připomenutí. Hrad Kost, který byl se Sobotkou spjatý odnepaměti, byl znárodněn a přešel do správy Státní památkové péče. V lednu roku 1949 byla Sobotka připojena do okresu Mnichovo Hradiště a do kraje Libereckého, to se změnilo v roce 1960, kdy byla začleněna do okresu Jičín a kraje Východočeského, dnes známého jako Královéhradecký.⁵⁸

⁵⁵ BÍČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 80.

⁵⁶ BÍČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 82.

⁵⁷ BÍČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 85.

⁵⁸ BÍČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 86.

2. 1 Slavný rodák Fráňa Šrámek

Fráňa Šrámek se narodil 19. 1. 1877 v Sobotce. Byl to vynikající básník, prozaik a dramatik a publicista. Patřil ke generaci buřičů, popíral řád a ustálené hodnoty. Dokázal skvěle popsat citové a smyslové prožitky.⁵⁹

Narodil se jako jeden z pěti dětí berního úředníka. Kvůli otcově práci se rodina často stěhovala. Základní školu malý Fráňa navštěvoval ve Zbirohu. Gymnázium naopak navštěvoval v Písku. V tomto období začíná Šrámek přičichat k psaní a rodí se zde první básnické pokusy. Maturitu složil na gymnáziu v Roudnici. Na otcovo přání Fráňa nastoupil na pražská práva, literatura ho ale přitahovala více. Školu opustil a rozhodl se stát básníkem na plný úvazek. Přátelil se s mnoha mladými spisovateli a anarchistickými buřiči, dokonce bydlel ve vile S. K. Neumanna. Jeho životní partnerkou byla Miloslava Hrdličková, poté již Šrámková. Šrámek si odseděl i několik dní ve vězení za organizaci demonstrace anarchistických studentů. V roce 1910 se Šrámek vydává na vlastní cestu tvůrčího psaní a píše román *Stříbrný vítr*. V roce 1914 vypukla první světová válka a Šrámek nastoupil do první linie, byl však raněn. Válka se objevuje i v několika jeho básních, dramatech i povídkách. Po válce spolupracoval s časopisem Červen, ale to byla jeho poslední spolupráce, poté se stáhl do ústraní a intenzivně psal. Fráňa Šrámek zemřel 1. července 1952, po dlouhé nemoci.⁶⁰

Mezi jeho nejznámější díla patří *Modrý a rudý* - antimilitaristická básnická sbírka, dále *Splav* - lyrická básnická sbírka s motivy Sobotky, *Stříbrný vítr* - asi jeho nejznámější román, *Měsíc nad řekou* - drama.⁶¹ To jest výběr jeho nejznámějších, ale za přečtení stojí i jeho méně známé romány i básnické sbírky.

⁵⁹ FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Praha: Academia, 1985-^^^ . ISBN 978-80-200-1670-6. S. 712, 713.

⁶⁰ Muzeum Fráni Šrámka: Životopis [online]. [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <http://franasramek.cz/zivotopis.html>

⁶¹ Muzeum Fráni Šrámka: Životopis [online]. [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <http://franasramek.cz/zivotopis.html>

2. 2 Festival Šrámkova Sobotka

Když jsem zde zmínila slavného rodáka našeho města - Fráňu Šrámka, tak nesmím opomenout ani festival, který se v Sobotce každoročně koná a jehož jméno odkazuje právě ke slavnému autorovi. Festival Šrámkova Sobotka byl založen v roce 1957 Šrámkovou manželkou Milkou a jejími přáteli. Jedná se o festival českého jazyka, řeči a literatury. Týden přednášek, seminářů, autorských čtení či divadelních představení. Festival si spoluutváří sami jeho účastníci, kterými jsou učitelé, umělci nebo jen milovníci českého jazyka. S festivalem souvisí také Exkurzně-vzdělávací základna Sobotka, do které se každoročně sjíždí učitelé z Čech i ze zahraničí. Své místo má základna v sobotecké základní škole, která po dobu festivalu funguje i jako ubytovací zařízení.⁶²

Letošní ročník bude již 66. Pořadatele těší, že festival rok od roku láká i mladé lidi. Hlavní náplní festivalu jsou tvůrčí dílny ,ať už dílna pěvecká, onomastická nebo interpretační, kdy poslední večer festivalu probíhá jarmark dílen, kde každá dílna předvede tvůrčí výstup z celého týdne. Myslím si, že festival se těší velké oblibě a jeho účastníci se rádi vrací.

2. 3 Zámek Humprecht

Byla by chyba v této práci nezmínit dominantu Sobotky, kterou je bezpochyby zámek Humprecht.

Humprecht byl vystavěn v letech 1666-1668 italským architektem Carlem Luragem jako letní lovecké sídlo pro hraběte Humprechta Jana Czernina z Chudenic. Zámek byl vybudován ve stylu raného baroka s prvky pozdní renesance a také manýrismu. Zámek byl zamýšlen jako dar pro hrabětovu italskou manželku Dianu Marii Ippolitu da Gazoldo, které měl připomínat rodnou Itálii. Na zámku prý ale nikdy nebyla.⁶³

V roce 1678 do budovy několikrát udeřil blesk a zámek byl značně poškozen. Byl však opraven a zvýšen o jedno patro, tím dostal podobu, kterou známe dodnes.⁶⁴

Svou podobou je Humprecht naprosto odlišný od jiných zámků a šlechtických sídel. Elipsovitý tvar půdorysu je naprosto ojedinělý, s žádným jiným zámek nespletitelný.

⁶² BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 13.

⁶³ BIČIŠŤOVÁ, O., pozn. 44, s. 77.

⁶⁴ Humprecht. cz [online]. [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: <https://www.humprecht.cz/zamek>

3 Vybavení a prostory pro školní výuku

3. 1 Prostory pro výuku

První zmínky o škole pro sobotecké děti souvisí s výstavbou kostela, o který se zasloužil majitel kosteckého panství Oldřich Felix z Lobkovic. Velkolepý kostel byl dokončen roku 1595. Manželka Oldřicha Felixe z Lobkovic, Anna z Hradce, byla velice dobročinnou ženou a milovala děti, proto se rozhodla místním dítkám a chudině zajistit školní útulek, v zápiscích dějepisce Františka Vetešníka je podotknuto, že v roce 1600 měla Sobotka již dvoutrídni školu. Dle tehdejších zápisků z roku 1650 byly však světnice, ve kterých se vyučovalo v katastrofálním stavu. Celé světnice se musely nově vydláždít a krovy nahradit novými.⁶⁵

V roce 1819 již bylo zapsáno ze všech přiškolených obcí 143 hochů a 132 děvčat, skutečná návštěvnost školy však byla 124 hochů a 113 děvčat. Bylo tedy nutné stávající školní budovu rozšířit na severozápadní stranu. Svěcení nové školní budovy za kostelem, které se i dnes mezi občany Sobotky říká „Na Staré škole“, proběhlo 10. října 1821. Město i děkanský úřad se soustředil na rozšíření školy o další jednu třídu, tedy na školu se třemi třídami. Sobotku však v roce 1828 postihl velký požár a snahy o zřízení další třídy šly stranou. Škola byla tedy i nadále uváděna jako dvoutrídni.⁶⁶

Roku 1833 navštívil Sobotku císař František I. a ptal se, kolik čítá místní škola žáků. Škola tou dobou čítala na 400 žáků a císař se velmi divil, že jsou žáci rozděleni pouze do dvou tříd. Roku 1845 byla otevřena třetí třída, aby pro ni bylo místo, musel se ze školní budovy vystěhovat jeden z učitelů, Josef Dolenský. Roku 1865 se tehdejší školský výbor usnesl na otevření další, čtvrté třídy. Do sobotecké školy bylo již zapsáno 494 dětí. K vyučování však byly vhodné pouze 3 světnice. Čtvrtá třída byla zřízena ve stávající školní budově a pro první třídu byla najmuta místnost ve městě. Během Prusko-rakouské války v roce 1866 muselo být vyučování v polovině června ukončeno a místnosti školy byly využity jako lazaret. Školní místnosti až do začátku školního roku sloužily jako nemocnice a před nástupem dětí byly vydezinfikovány a nově vybíleny.⁶⁷

⁶⁵ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. S. 9,10.

⁶⁶ Tamtéž, s. 13.

⁶⁷ Tamtéž, s. 14, 15, 16.

Ve školním roce 1871/1872 bylo zapsáno již 633 žáků a proto bylo zažádáno o rozšíření o další jednu třídu, tedy na pět tříd. Bylo však nutné najmout pro ni místnost.⁶⁸

Před ukončením školního roku 1871/1872 bylo okresní školní radou nabídnuto zdejšímu okresu založit měšťanskou školu chlapeckou. Musela by se však pronajmout další místnost ve městě. Tato nabídka byla městskou radou s předsednictvím starosty Františka Bernarda zamítnuta. O dívčí měšťanské škole se zatím ani neuvažovalo.⁶⁹

Kapacita stávající školní budovy byla postupem času naplněna, společně se zde nacházely dívčí i chlapecké třídy obecné školy. Ani hygienické podmínky nebyly vyhovující. Velký rozmach školství na přelomu šedesátých a sedmdesátých let byl tak velký, že bylo nutno stávající školní budovu přestavět či postavit budovu úplně novou. Těmito problémy se zabývala v 70. letech 19. století okresní školská rada, plány na přestavbu stávající budovy ale byly tak kritizovány.⁷⁰

Ve školním roce 1881/1882 se místní školní rada usnesla na zřízení osmitřídni měšťanské školy dívčí, byl to další popud ke stavbě nové školní budovy. Nové volby do místní školní rady ale zamíchaly kartami a opozice se zřízením dívčí měšťanské školy nesouhlasila a obrátila se i proti stavbě školy.⁷¹

V roce 1885 konečně padl návrh na stavbu nové školní budovy. Nelehkým bodem však bylo najít vhodné místo pro její výstavbu. Na výběr bylo z několika variant: 1. naproti špitálu v zahradě Václava Peči, 2. obecní zahrada u pomníku Václava Šolce, 3. zahrada Karla Javůrka, 4. na náměstí v soukromých domech, v úvahu přicházelo ještě místo na děkanské zahradě. Nakonec nedopadla ani jedna z variant, ale byla zakoupena zahrada v Jičínské ulici. Dle návrhu školního inspektora mělo v budově být 6 tříd dívčích, 8 chlapeckých, kreslárna, tělocvična, 2 kabinety, 2 sborovny a byt školníka.⁷²

⁶⁸ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. S. 30.

⁶⁹ SEKEROVÁ, Marie. *100 let sobotecké školy*. Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. Sobotka: Středisko městské kultury, 1964. ISSN [1212-7906](#). S. 5.

⁷⁰ SEKEROVÁ, M. pozn. 67, s. 6.

⁷¹ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. S. 57.

⁷² SEKEROVÁ, M. pozn. 67, s. 5.

Konkurz na zhotovení plánu vyhrál prof. Lhota z Průmyslové školy v Praze se svým plánem zvaným Osvěta. Ten byl ale příliš drahý a nakonec bylo přistoupeno k plánu Úspora. Plány na výstavbu byly přijaty a dalším krokem byla žádost o povolení zřízení také školy měšťanské, v Sobotce do té doby byla pouze škola obecná. Schválena však byla pouze měšťanská škola chlapecká, dívky si musely ještě chvíli počkat.⁷³

Před stavbou nové školní budovy byly třídy dívčí obecné školy rozmístěny celkem ve čtyřech budovách. První třída byla v nájemní místnosti u pana Josefa Orta, druhá a čtvrtá třída se nacházely ve staré školní budově, třetí třída v nájmu u pana Václava Vilínka a pátá třída v obecním domě na Karlově.⁷⁴

Stavba nové budovy začala 28. 3. 1892 a postupovalo se velice rychle, nová škola byla vysvěcena 27. 8. 1893. Pro Sobotku to byla velká sláva a slavnostního otevření se zúčastnilo mnoho hostí, mezi kterými byl i primátor hlavního města Prahy.⁷⁵

S novou budovou se rozrůstaly i pedagogické sbory, jak dívčí obecné školy, tak i obecné a měšťanské školy chlapecké. Pro dívčí obecnou školu byl řídícím učitelem Antonín Sakař.⁷⁶ Nová budova nevyžadovala větší údržbu, dbalo se především na úpravy školní zahrady. Ve školním roce 1894/1895 byl před školou mozaikovitě vydlážděn chodník a podél něj vysazeny lípy.⁷⁷

Od roku 1895 se intenzivně jednalo o zřízení dívčí měšťanské školy. Zemská školní rada se dohodla se zemským výborem a výnosem z 13. listopadu 1907 č. 56601, aby byla v Sobotce zřízena měšťanská škola dívčí za těchto kladených podmínek: 1. dívčí měšťanská škola bude do správy spojena s chlapeckou školou měšťanskou a obě obecné školy budou postaveny pod společnou správou, 2. obecná škola dívčí bude postupně redukována a po otevření posledního ročníku měšťanské školy dívčí bude omezena pouze na počet tříd ze zákona nutných, 3. do nové měšťanské školy budou přijímána i děvčata bydlící mimo obvod školní obce sobotecké.

⁷³ SEKEROVÁ, M. pozn. 67, s. 5.

⁷⁴ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. s. 87

⁷⁵ SEKEROVÁ, M. pozn. 67, s. 5.

⁷⁶ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. S. 97,98.

⁷⁷ SEKEROVÁ, M. pozn. 67, s. 5.

Po nabytí práva tohoto usnesení svolila zemská školní rada dne 13. prosince 1907 výnosem č. 60244, aby byla první třída dívčí měšťanské školy otevřena. Od 1. ledna 1908 se začalo vyučovat. Od té doby byly na dívčí obecné škole pouze čtyři postupné třídy. Ve školním roce 1909/1910 tedy v nové budově sobotecké školy existovaly pětiletá chlapecká obecná škola, čtyřtřídní dívčí obecná škola a třítřídní měšťanské školy chlapecká a dívčí.⁷⁸

Větší rekonstrukcí prošla školní budova po druhé světové válce, byla vyměněna okna a škola dostala novou fasádu. Původní novorenesanční fasáda byla tímto zásahem bohužel zničena.

⁷⁸ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. S. 195,196.

Sobotecká škola se vyvíjela a rozšiřovala poměrně rychle, proto jsem pro lepší přehlednost vytvořila jednoduchou tabulku, kde je vždy zaznamenán rok a zásadní změny, které se v něm udály.

Nejvýznamnějšími milníky pro dívčí vzdělávání v Sobotce byly školní roky 1891/1892, kdy byly školy rozděleny a vznikla tak první samostatná pětiletá dívčí obecná škola v čele s řídícím učitelem Antonínem Sakařem. Dalším významným rokem byl rok 1908, kdy byla po dlouhém jednání zřízena i dívčí měšťanská škola.

Tabulka č. 1. Vývoj sobotecké školy.

1610	dvoutřídní škola
1845	trojtřídní škola
1865	čtyřtřídní škola
1871/1872	pětiletá škola
1876/1877	pětiletá škola s jednou pobočkou, která byla považována za šestou třídu
1880/1881	šestiletá škola
1881/1882	šestiletá škola s jednou pobočkou
1885/1886	pětiletá škola se čtyřmi pobočkami
1886/1887	šestiletá škola se třemi pobočkami
1887/1888	šestiletá škola se čtyřmi pobočkami
1888/1889	šestiletá škola s šesti pobočkami
1891/1892	škola rozdělena na obecnou pětiletou chlapeckou, třídní měšťanskou školu chlapeckou a na pětiletou dívčí školu obecnou s jednou pobočkou
1908	otevřena měšťanská dívčí škola, od té doby obě školy obecné pod společnou správou chlapecká obecná pětiletá, dívčí obecná čtyřtřídní a jednou pobočkou
1931/1932	první ročníky měšťanské školy dívčí a chlapecké přeměněny na pokusnou diferencovanou třídu, jakožto počátek přeměny celé školy
1933/1934	kvůli finanční tísní zrušena pokusná škola, zavedena zpět normální měšťanská škola chlapecká a dívčí
1938	přeměna měšťanských škol na měšťanské školy újezdní
1939	oddělení měšťanské školy chlapecké a dívčí a vznik samostatné újezdní školy dívčí
1948	Zákon o základní úpravě jednotného školství

3. 2 Škola a školní budova dnes

Sobotecká základní škola je dnes plně organizovaná s devíti postupnými ročníky. Kapacita školy je 510 žáků, ale průměrně školu navštěvuje okolo 350 žáků. Školu navštěvují kromě žáků ze Sobotky také děti dojíždějící z okolních spádových obcí: Libošovice, Markvartice, Mladějov, Osek a Samšina.⁷⁹

Výuka probíhá ve dvou propojených budovách, v budově historické, vystavěné v letech 1893 a v budově moderní, která byla přistavěna a napojena na stávající školní budovu při nákladné rekonstrukci v roce 1999.

Škola je vybavena moderním vybavením, disponuje velkou tělocvičnou i gymnastickým sálem, spojovacím prvkem obou budov je moderní prosklené atrium, které je využíváno k hromadným akcím. Součástí školy je také zahrada, na které je nově vystavěna venkovní učebna, pro ještě větší komfort žáků. Nesmím opomenout také školní družinu, která pojme 90 žáků a školní klub pro starší děti s kapacitou 30 žáků.

3. 3 Pomůcky a vybavení školy

Školní třídy provázely drobné úpravy a změny po celou dobu, ať už kvůli válkám, kdy byly školy zabrány jako nemocnice či ubytovací zařízení, tak kvůli postupnému opotřebení materiálu i vybavení. V sobotecké škole bylo často rekonstruováno, přistavováno či přemístováno. Pro výuku musely být najímány místnosti i celé domy, stávající školní budova nebyla schopna pojmout celkovou kapacitu všech žáků.

Co se týče výukových pomůcek, tak učitelé se vždy snažili dětem poskytnout pestrou výuku a to i s pomocí didaktických pomůcek. Ve školním roce 1882/1883 byly školní pomůcky značně rozmnoženy. Okresní školní rada darovala sobotecké škole mapy Evropy, Rakouska, Čech a Moravy, Palestiny, dále sedmdesát dva obrazů tmerlingových a šest obrazů hospodářských. Pan Jikeš, lesník z Kosti, daroval škole 30 vycpaných ptáků, jezevce a divoké králíky. Místní školní rada zakoupila od pana Jikeše ještě skříň s motýly. Ve školním roce 1877/1878 daroval místní školní dohlížitel Václav Maštálka na rozšíření školních pomůcek 46 zlatých.

⁷⁹ Charakteristika školy. Základní škola Sobotka [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: <https://www.zssobotka.cz/inpage/charakteristika-skoly/>

S výstavbou nové školní budovy přišla značná modernizace a také rozšíření prostoru pro výuku, k dispozici byla pro žáky kreslárna, tělocvična, venkovní letní cvičiště, zahrádka před školní budovou.⁸⁰

Na počátku 20. století byla v měšťanské škole k dispozici žákovská knihovna, kde si žáci mohli zapůjčit zajímavé knihy. Pomůcek bylo značně více, například i model parního stroje, který ale ve školním roce 1926/1927 neznámý pachatel po vloupání do školní budovy odcizil. V zápiscích školních let první poloviny 20. století se již záznamy o pomůckách neobjevují. V zápisních ze školního roku 1930/1931 se píše o zavedení ústředního topení a splachovacích záchodů.⁸¹

⁸⁰ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. S. 39

⁸¹ SOkA Jičín, Pamětní kniha Měšťanské školy chlapecké a dívčí v Sobotce 1926-1940. S. 81

4 Učitelstvo

4. 1 Vzdělání učitelů

Ve sledovaném období, tedy od druhé poloviny 19. století do první poloviny století 20. byl pro učitelskou profesi asi nejzásadnějším zlomem tzv. Hasnerův zákon z roku 1869. Po učitelích se začala požadovat příslušná kvalifikace, která se nabývala v učitelských ústavech. Budoucí učitelé museli studovat čtyři roky na nově zřízených učitelských ústavech a na závěr složit maturitu. Budoucí učitelé studovali předměty, které jsou učebními předměty na obecných i měšťanských školách, dále pedagogiku, didaktiku, dějiny pedagogiky a školní zákonodárství. Pro vykonávání profese učitele nestačilo pouze vystudovat učitelský ústav, ale musela být také splněna minimálně dvouletá praxe na obecné škole a poté složení zkoušky způsobilosti, pro možnost práce učitele na škole měšťanské se musela složit ještě způsobilostní zkouška pro měšťanské školy, která ale byla velice náročná a vyžadovala mnoho znalostí a samostudia.⁸²

Učitelky, ženy, které absolvovaly ženský učitelský ústav musely stále striktně dodržovat učitelský celibát, měly tedy na výběr, buďto kariéra nebo rodina. Tento celibát byl zrušen roku 1919.

Postupem času se začalo hovořit o nutnosti vysokoškolského vzdělávání učitelů, hlavním představitelem nutnosti vysokoškolského vzdělávání byl Gustav Adolf Linder. Ten je dokonce považován za největšího českého pedagoga 19. století. Propagoval široké a vědecké vzdělání učitelů. Pro nás nejzásadnější je jeho spis *Padagogische Hochschule* o nutnosti vysokoškolského vzdělání.⁸³

Za první republiky, v roce 1921 byla zřízena Škola vysokých studií pedagogických, jako doplňkové studium následně po absolvování učitelského ústavu. Pod záštitou Školy vysokých studií pedagogických vznikla v roce 1929 historicky první pedagogická fakulta.

Zásadní změna přišla po druhé světové válce, v roce 1945 bylo dekretem prezidenta republiky stanoveno, že učitelé všech stupňů, kromě mateřských škol, musí mít vysokoškolské pedagogické vzdělání.⁸⁴

⁸² ČERNOCHOVÁ, Zdeňka. Historie učitelských ústavů a současná pedeutologie [online]. Zlín, 2012 [cit. 2023-07-01]. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. S. 9.

⁸³ Tamtéž, s. 11.

⁸⁴ Tamtéž, s. 12, 13.

4. 2 Sobotecké učitelstvo

Informace, týkající se učitelského sboru, jsou v kronikách místních škol poměrně hojně zastoupeny. Každý rok je zaznamenán stav učitelského sboru a změny, které v něm proběhly. Vzhledem k šíři sledovaného období se v místních dívčích školách vystřídal nespočet kantorů. Zatimních učitelů a podučitelů se na školách vystřídalo velmi mnoho. Bývali překládáni a někteří např. strávili na škole pouhý půlrok. K významnějším osobnostem místního školství je v kronice vždy uveden i krátký životopis. V 19. století byla učitelská profese doménou zejména mužského pohlaví. Ženy musely volit mezi učitelským povoláním a svatbou. První ženské učitelské síly se začínají objevovat v 80. letech 19. století.

4. 3 Učitelský sbor v letech 1860-1870

Řídícím učitelem byl opakovaně František Kendík. Učiteli byli: Antonín Sakař, Matěj Balcar, Arnošt Krejč a Jan Smrž. Podučitelem byl Jan Láska.⁸⁵

4. 4 Učitelský sbor v letech 1870-1880

Řídícím učitelem byl Antonín Sakař. Učitelský sbor se postupně rozrůstal. Stávajícími členy pedagogického sboru zůstávali Jan Smrž a Matěj Balcar. Novými posilami byli František Košíček, Václav Luštický a Emil Kopecká. Podučitelem zůstal Jan Láska a k němu se přidali Alois Houska, Jan Wild, Emanuel Kopecký, František Boček a František Tůma. V učitelském sboru se objevila první žena a to Teresie Havlíčková jako industriální učitelka.⁸⁶

4. 5 Učitelský sbor v letech 1880-1890

Beze změny zůstává pozice řídícího učitele, stále je jím Antonín Sakař. Učitelský sbor se skládá z Emila Kopeckého, Jana Wilda, Karly Zeislové, Barbory Šmídové a Marie Smržové. Podučitelem zůstal František Tůma, dále jsou podučiteli Antonín David, Matěj Macoun, Marie Stehlíková, Adéla Kunesová, Josef Kosáček, Jan Prokeš, Stanislav Malík, Marie Stongeová a Marie Sakařová. Pomocnými silami byly slečny Anna Urbanová a Josefa Jelínková.⁸⁷

⁸⁵ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. Přehled učitelstva. S. 344.

⁸⁶ Tamtéž, s. 344.

⁸⁷ Tamtéž, s. 346.

4. 6 Učitelství sbor v období oddělení dívčí obecné školy od chlapecké -1892

V tomto období se dostala dívčí škola pod vlastní samosprávu a řídicí funkce se ujal zkušený učitel Antonín Sakař. Následkem zrušení šesté třídy se změnil učitelství sbor. Na dívčí obecné škole působily učitelky: Karla Zeislová, Marie Smržová, Barbora Šmídová a Marie Hoffrová. Podučitelkami byly Anna Polatová, Františka Matoušová, Marie Sakařová, Marie Livorová, Marie Vodičková, Anna Matoušová, Amálie Uhlířová, Marie Petrovičová, Marie Veithová, Marie Vágnerová. Výpomocnými silami byly Olga Pečová a Milada Pečová.⁸⁸

4. 7 Antonín Sakař

Antonín Sakař se narodil 23. dubna 1835 v Borotíně. Po vystudování hlavní školy a tří ročníků školy reálné nastoupil roku 1853 do kurzu učitelství Budeč v Praze, který absolvoval v roce 1855. Obdržel vysvědčení dospělosti a způsobilosti pro vyučování na školách obecných. Nedlouho na to nastoupil jako podučitel ve Svojsčicích, Plaňanech a v Kolíně. Lákalo ho však další vzdělání. Byl přijat o přípravného kurzu technického, ale ve druhém ročníku studia jej musel zanechat pro bídné životní poměry. Rok pracoval jako korektor v tiskárně. V letech 1862-1866 pracoval jako učitel na Dívčí hlavní škole ve Vysokém Mýtě. Roku 1866 byl 1. října dosazen školním výborem na místo učitele do Sobotky. “ Později byl jmenován i ředitelem a tuto funkci vykonával až do roku 1904. Antonín Sakař v tomto období působil jako vůdčí činitel veškerého kulturního a společenského života v Sobotce. Zajímal se o místní dějiny a sesbíral mnoho materiálů pro nově vznikající sobotecké okresní muzeum. Na sklonku života zpracoval své do té doby posbírané materiály a vytvořil dílo o 432 stranách s názvem Paměti Sobotky od jejího založení až po rok 1875. Sakař zemřel 22. 1. 1920 v Sobotce.⁸⁹

⁸⁸ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924. s. 80-81

⁸⁹ Z Českého ráje a Podkrkonoší: věstník okresního archivu Semily. Bystrá nad Jizerou: Okresní archiv Semily, [1988]-. ISSN 1211-975X. s. 198-199

4. 8 Sbor obecné dívčí školy po zřízení dívčí školy měšťanské - 1908

Od zřízení první třídy dívčí měšťanské školy čítala dívčí obecná škola pouze 4 postupné třídy, odpadlo tedy na škole jedno místo definitivní učitelky a slečny Marie Smržová a Pavla Lelzrová byly přeloženy na školu měšťanskou. Na obecné dívčí škole byl tedy učitelský sbor ve složení: řídící učitel Jan Wild, Gabriela Mačenková, Anna Matoušová, Božena Kopecká, Josefína Rettrová a Marie Otrubová. Náboženství vyučoval děkan Josef Koláček.⁹⁰

4. 9 Sbor obecné dívčí školy během první světové války

Učitelskému sboru na dívčí škole se všeobecná mobilizace vyhnula. Sbor byl jen na pár výjimek neměnný. Vyučovali zde: Jan Wild, Anna Matoušová, Josefína Rettrová, Růžena Hořejšová, Gabriela Mačenková a učitelem náboženství byl děkan Josef Koláček. Od prvního dubna 1915 nahradil nemocného řídícího učitele Jan Wilda ve službě Josef Bureš.⁹¹

4. 10 Poválečný stav učitelského sboru dívčí obecné školy

Funkci řídícího učitele vykonával stejně jako za první světové války Josef Bureš. Jako učitelky působily: Růžena Hejnová, Gabriela Mačenková, Růžena Šulcová, Alena Havránková, Alena Šádková, Marie Fikarová a Marie Rousová. Náboženství římskokatolické vyučoval děkan František Soukal, kaplan Methoděj Šumbera a náboženství československé církve lomnický farář Jan Chromý.⁹²

Bureš byl ve funkci do roku 1927, kdy ho nahradil František Duchoň, který však byl řídícím učitelem pouhé 2 roky, do roku 1929.⁹³

⁹⁰ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 219

⁹¹ Tamtéž. s. 233

⁹² Tamtéž. s. 308.

⁹³ SEKEROVÁ, M., pozn. 67, s. 36.

4. 11 Učitelství sbor dívčí obecné školy před druhou světovou válkou

Ve funkci ředitele se po Františku Duchoňovi vystřídali: František Fohl, ten na pozici zůstal do roku 1934 a jeho vystřídal, s půlroční prodlevou, kdy byla zastupující ředitelkou Gabriela Mačerková, Karel Pavlišta. Na dívčím oddělení školy vyučovali: Ladislav Fuks, Gabriela Mačerková, Josef Kotyška, Marie Brixová, František Brouček. Vyučovalo se také náboženství římskokatolické, náboženství československé církve a náboženství evangelické. V předválečném období vystřídal řídícího Karla Pavlištu v roce 1937 František Stuhlík.⁹⁴

4. 12 Učitelství sbor obecné dívčí školy během druhé světové války

Po celou dobu války, až do roku 1950 zastával funkci řídícího učitele František Brouček. Učitelství sbor tvořili: Marie Rousová, Ladislav Fuks, Marie Brixová, Miloslav Podhorský a Marie Víková.⁹⁵

4. 13 Učitelství sbor měšťanské dívčí školy

Vzhledem k absenci kroniky dívčí měšťanské školy mezi lety 1908-1926 mi nejsou známy přesné změny v učitelství sboru, příchody a odchody učitelů.

Je však známo, že při zřízení i dívčí měšťanské školy ke stávající chlapecké, byl ředitelem František Šádek, toho v roce 1922 nahrazuje František Hartl. V roce 1927 nastupuje do funkce Josef Boudyš, bývalý zástupce ředitele. Během nemoci funkci zastupuje Vlasta Kubánková, po níž nastupuje Jaroslava Bošina. V roce 1939 se dívčí měšťanská škola osamostatňuje a vedení má již rozdílné než škola chlapecká. Od 1. září 1939 se ve funkci řídící učitelky na dívčí měšťanské škole střídají Vlasta a Žofie Kubánkovy.⁹⁶ Dívčí měšťanská škola měla tři třídy a učitelství sbor tvořili: Vlasta Kubánková, Žofie Kubánková, Marie Hanušová jako zatimní učitelka, Marie Macounová a Františka Řeřichová.

⁹⁴ SEKEROVÁ, M., pozn. 67, s. 36.

⁹⁵ SOkA Jičín. Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940. s. 279-281

⁹⁶ SEKEROVÁ, M., pozn. 67, s. 36.

Od školního roku 1939/1940 zemská školní rada povolila rozdělení měšťanské školy chlapecké a dívčí na samostatnou měšťanskou školu chlapeckou a samostatnou měšťanskou školu dívčí. Zatimní ředitelkou měšťanské školy dívčí se stala Vlasta Kubánková, která působila ve funkci až do roku 1950. Vedle řídící Vlasty Kubánkové učili na dívčí měšťanské škole: Žofie Kubánková, Jindřich Vaněk, Ludmila Hrobská, Antonie Hušková, František Holý, Rostislav Páč a Marie Horinová. Učitelé byli často překládáni na jiné obvody nebo přecházeli mezi školami chlapeckými a dívčími.⁹⁷

Mapování těchto přesunů je ale v Kronice Újezdní měšťanské školy dívčí zaznamenáno velmi pečlivě. Ke každému učiteli je veden krátký medailonek, kde se můžeme dozvědět o jeho narození, studiu a předchozích pracovních zkušenostech.

⁹⁷ SOKA Jičín. Kronika Újezdní měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951, Školní rok 1939/1940.

5. Žáci

V kronikách, ze kterých jsem čerpala, jsou ke každému roku uvedeny statistické údaje o žácích. Vždy se dozvídáme počet děvčat zapsaných ke školní docházce na začátku roku, změny v průběhu a počet na konci školního roku. Následuje vždy jejich rozdělení do tříd. Občas jsou statistiky vedeny velmi dopodrobna a s počtem žákyň je uvedeno i jejich náboženské vyznání nebo místo bydliště. V novějších kronikách bývala na tyto statistiky vytvořena přehledná tabulka. Například v roce 1879/1890 bylo do školy obecné zapsáno celkem 340 děvčat a ve školním roce 1899/1900 326 děvčat. Dozvídáme se kolik žákyň se v průběhu roku odstěhovalo, kolik žákyň nebylo pro tělesný neduh vyučováno. Do konce 19. století byl počet žákyň zapsaných k výuce na obecné i měšťanské škole poměrně konstantní.⁹⁸ Po první světové válce byly roky slabší, třídy byly proto spojovány ve smíšené.

5.1 Zdravotní stav žactva

Další informací, která je v kronikách často zaznamenávána je zdravotní stav, jak žactva, tak učitelstva. Pověštinou byl zdravotní stav dobrý. Ve školním roce 1907/1908 řádila mezi žactvem obecných škol epidemie planých neštovic a příušnic, nevyučovalo se v první třídě dívčí obecné školy od 16. prosince do 6. ledna a ve druhé a třetí třídě od 1. do 6. června. Docházka tohoto roku byla tedy oproti jiným letem podstatně slabší.⁹⁹ Konaly se také organizované lékařské prohlídky, na které finančně přispívala místní školní rada. Prohlídka byla vykonávána způsobilým lékařem a výsledky byly zaznamenávány do zdravotních archů. V případě vážnějších případů byli ihned kontaktováni rodiče, aby mohla začít léčba. V roce 1934, hned v polovině září, se objevily 2 případy spály. Třídy byly ihned zavřeny a desinfikovány. 26. září bylo již 26 případů spály, lékař tedy nařídil školu zavřít do 7. října. Celkem se do konce školního roku desinfikovalo šestnáctkrát.¹⁰⁰ Ve školním roce 1936/1937 se hned na počátku roku objevil a rozšířil záškrť. Celá školní budova byla uzavřena po dobu jednoho týdne a místnosti byly desinfikovány. Po nástupu dětí zpět se ale nemoc objevila znovu a to ještě v mnohem větším rozsahu. V kronikách jsou zaznamenány také běžné nemoci, které se objevovaly každý školní rok. Horečky, angina, chřipka a černý kašel.¹⁰¹

⁹⁸ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 194, 195.

⁹⁹ SOKA Jičín. Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940. S. 211, 212.

¹⁰⁰ SOKA Jičín. Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940. S. 242, 243.

¹⁰¹ SOKA Jičín. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951. Školní rok 1933/1934.

Pořádaly se i preventivní akce zdravotního typu. Ve školním roce 1933/1934 byla na dívčí měšťanské škole pořádána přednáška o vývoji a dospívání dívek.¹⁰² Hned na začátku školního roku 1941 se ve druhé třídě obecné dívčí školy objevilo několik případů záškrtu. Vyučování bylo na týden přerušeno.¹⁰³

¹⁰² SOKA Jičín. Pamětní kniha - Měšťanská škola chlapecká a dívčí v Sobotce 1926-1940. S. 121.

¹⁰³ SOKA Jičín. Školní kronika 1940-1953. Školní rok 1941/1942.

6. Události zaznamenané v kronikách

Zaznamenané roky v jednotlivých zkoumaných kronikách jsou popsány povětšinou stejně, podle stejného vzoru. Od roku 1892 bylo psaní kronik povinností. Kroniku psal většinou řídící učitel nebo učitelka. První informací o daném školním roce bylo to, kdy přesně začínal a končil. Další kategorie informací byly uvedeny vždy, ať už ve stejném nebo rozlišném sledu. Statistické informace o počtu žáků, někdy i s místem bydliště a náboženským vyznáním, dále stav učitelstva, nemocnost žáků i učitelů, důležité školní události, jako vyhlášky a zákony, ale i změny v konkrétní škole, o které je kronika psaná. Do roku 1918 se zaznamenávaly události z dějin panovnického rodu, ty po založení republiky vystřídaly události z veřejného dění právě ve státě a v obci. Zmíněny jsou církevní události, ale i běžné události školního roku jako byl například sběr léčivých bylin nebo naučné vycházky do přírody.

6. 1 Události ze života panovnického rodu

Do roku 1918 byly v kronikách pravidelně zaznamenávány a vyzdvihovány události ze života panovnického rodu. Nikdy nebyly opomenuty narozeniny i jmeniny panovníka i jeho manželky nebo výročí vlády. Kulatá jubilea byla většinou spojena i se školní slavností, na které se recitovalo, vystupovalo a na závěr vždy hrála rakouská císařská hymna. Na tuto počest se také vždy konaly bohoslužby, kterých se v místním kostele, účastnily všechny žákyně i se svým učitelským sborem. Zaznamenávány byly i úmrtí členů císařského rodu, za císařovnu a královnu Alžbětu a uctění její památky byla od roku 1908 vedena každoročně bohoslužba. V roce 1914 je v kronice popsána smutná událost, atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda D'Este a jeho ženu Žofii Chotkovou v Sarajevu.¹⁰⁴ I během válečných let je na panovnický rod pamatováno a stojí se na jeho straně. Oslavováno bylo dobytí Bělehradu a byly vyvěšeny prapory.¹⁰⁵ První světová válka a mapování válečných událostí mělo v krocích svůj prostor. Po konci první světové války a po vzniku samostatného československého státu bylo na panovnický rod zapomenuto a oslavován byl především prezident osvoboditel Masaryk. Události z dějin panovnického rodu nahradily události vlastenecké a veřejné.

¹⁰⁴ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 226.

¹⁰⁵ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924 S. 231.

6. 2 Události veřejné

Události veřejné nahradily v samostatném československém státu události z dějin panovnického rodu. Zapisovány byly události z politického dění v republice, ve světě, ale také v obci. Byly zmiňovány a oslavovány narozeniny prezidenta, výročí republiky, jiná důležitá výročí nebo například události důležité pro další vývoj školství v Sobotce jako například elektrifikace města, což byla pro všechny obyvatele velká událost. Počátky elektrifikace zdejšího kraje spadají do let těsně před první světovou válkou, válka potom jednání přerušila. V roce 1924 potom konečně byla zadána práce na výstavbu elektrovodné sítě.¹⁰⁶

Školy byly vždy poplatny režimu. Proto za Rakouska-Uherska se v kronikách zapisoval a uctíval panovnický rod, za úmrtí člena panovnického rodu se vedly trizny a bohoslužby. Válečné události jsou rok po roce detailně popisovány a např. dobytí Bělehradu oslavováno vyvěšením praporů.¹⁰⁷

V době první republiky se na panovnický rod úplně zapomnělo a začalo se oslavovat výroční nově založené republiky a narozeniny prezidenta osvoboditele Masaryka. 28. října 1919 se neučilo a poslouchal se projev prezidenta republiky k prvnímu výročí založení samostatného československého státu. Úryvek projevu je vypsán i v kronice.¹⁰⁸

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava se v kronikách začal vyzdvihoval vůdce Adolf Hitler a nikdy se nezapomnělo na jeho narozeniny. Druhá světová válka je v kronikách popsána opět velmi podrobně. Nechybí nic ze zásadních informací. Dozvídáme se o atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha i o květnové revoluci. Poválečná svoboda je sladce oslavována.¹⁰⁹

Po osvobození rudou armádou je naopak vyzdvihována ta a po vítězném únoru v roce 1948 nesměly být opomenuty zase socialistická výročí a svátky.¹¹⁰

¹⁰⁶ SOKA Jičín, Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940. S. 11, 12, 13.

¹⁰⁷ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 231.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 286.

¹⁰⁹ SOKA Jičín. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951. Školní rok 1945/1946.

¹¹⁰ Tamtéž, školní rok 1947/1948.

6.3 Náboženské události

V kronikách dívčí obecné školy se pravidelně objevovaly zápisky o náboženských cvičeních. Po celý školní rok chodily žákyně na mši svatou. Od počátku školního roku do konce října a od 1. května do konce školního roku na mši svatou ve středu a v pátek v 7 hodin a 15 minut. V neděli a ve svátek se chodilo po celý rok. Třikrát ročně, na začátku školního roku, na konci školního roku a na svátky velikonoční, přijaly žákyně svátost pokání a svátost oltářní. V den sv. Marka, o křížových dnech a o Božím těle se všechny žákyně účastnily církevního průvodu. Dvakrát ročně se chodilo ke zpovědi. Každoročně ke konci školního roku se také konala zkouška z náboženství v místním kostele. Při všech náboženských cvičeních dohlížely na žákyně slečny učitelky i s řídícím učitelem.¹¹¹

6.4 Dobrodinci školy a sbírky pro chudé děti

Drobné příspěvky a dary, ne jen chudé mládeži, ale i školnímu ústavu, byly v této době velice běžné. Již na první školní výlet v roce 1871 darovala místní záložna společně s dobrovolníky finanční obnos a obec Rakov, která byla cílem výletu, občerstvení pro žactvo.¹¹²

Ve školním roce 1872/1873 se dočítáme o dobročinnosti místních dam a několika příznivců školy. Po tři roky, od začátku školního roku 1872 až po školní rok 1874/1875 byla podělena zdejší mládež oděvy a obuví vždy na Štědrý večer. Na sbírání těchto darů i peněžitých příspěvků měla zásluhu industriální učitelka. Za peněžité příspěvky nakoupila látky a společně s místními dámami oděvy hotovila.¹¹³

Od roku 1881/1882 se v kronikách obecných škol začínají objevovat pravidelné zmínky o obdarovávání chudé školní mládeže. U obchodníků v té době bylo zvykem, dávat svým odběratelům vánoční dárky. Tento zvyk byl zrušen pod podmínkou, že namísto toho obchodníci dají obchodníci část svých peněz na chudou školní mládež. Obchodníci vybrali peníze mezi sebou a z části jich nakoupili dětem obuv a oblečení. Celkem bylo mezi obchodníky vybráno 81 zlatých, které byli dobrodinci doplněni na celkových 101 zlatých.¹¹⁴ Téhož roku daroval advokát Jan Jireček chudině 10 zlatých.¹¹⁵

¹¹¹ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 286.

¹¹² Tamtéž, s. 31.

¹¹³ Tamtéž, s. 39, 40.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 56.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 56.

Ve školním roce 1891/1892 se začala chudým dětem rozdávat polévka a to dokonce čtyřikrát týdně. Polévka se začala vařit 10. prosince a s rozdáváním se skončilo 29. března. V kronice je podrobně zaznamenáno kolik kg surovin bylo celkem použito. Potraviny, které se na vaření nepoužily, byly darovány.¹¹⁶

Ve školním roce 1894/1895 daroval dobrodinec a především předseda místní školní rady František Peča semena všech trav a některých hospodářských rostlin. Ten rok daroval i František Janků semena rostlin, dále potom model námořní lodě, cizozemské pryskyřice a jiné věci.¹¹⁷

V roce 1915 daroval dobročinný spolek dámský v době vánočních svátků 5 žákyním obuv. Polévky se ne pro nedostatek místa v tomto roce nevařily.¹¹⁸

Ve školním roce 1920/1921 daroval okresní hospodářský spolek učitelské knihovně obecných škol osmnáct úplných ročníků časopisu Český lid. Občanská beseda v Sobotce darovala obecné školy dva obrazy. Republikánská strana českého venkova darovala na knihovnu 50 korun a pan Bohuslav Kalina 20 korun.¹¹⁹

V roce 1940 bylo dárcem, který si nepřál být jmenován, věnováno 1100 korun na ošacení chudé mládeže. Z těchto peněz bylo nakoupeno celkem 86 součástí oděvu. Pokračovalo vaření polévek pro chudé děti, vždy v zimních měsících. Na školní potřeby pro chudé žáky bylo v rozpočtu vyčleněno 2500 korun. Na dívčí obecné škole dostalo potřeby 28 dívek.¹²⁰

K uctění památky sobotecké rodačky Cilky Sobotecké bylo městským úřednictvem ve spojení s řídící učitelkou Gabrielou Mačenkovou 300 korun ve prospěch žákovské knihovny. Anonymní příznivce školy věnoval na ošacení chudých dětí 1500 korun. K výročí 50 let postavení nové školní budovy věnoval doktor Vojtěch Jelen 500 korun na potřeby školy.¹²¹

¹¹⁶ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 79.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 92.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 235.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 298.

¹²⁰ SOKA Jičín, Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940. S. 281.

¹²¹ SOKA Jičín. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-195. Školní rok 1943/1944.

6. 5 Školní výlety

O prvním školním výletu je zmínka již ve školním roce 1870/1871. Výlet byl naplánován za odměnu, ke konci školního roku a v kronice je nazván jako velkolepý. Jednalo se výlet veškeré školní mládeže do nedaleké obce Rakov. Pro tento účel darovala místní záložna 20 zlatých a dobrovolníci 8 zlatých. Obec Rakov darovala žactvu 2 půlsudy piva a dobrovolníci chléb a máslo na občerstvení. Žáky po celou cestu provázela dobrá nálada, radost a zpěv písní. V Rakově na děti čekalo obecnstvo a společně si zazpívali. Žáci i učitelé vřele poděkovali obci rakovské za tak pěkné uvítání.¹²²

Během dalším let začalo školních výletu přibývat a dokonce byly možny úlevy na jízdném, pokud škola jela na výlet vlakem.¹²³

23. června 1934 podnikly dívky z dívčí měšťanské školy, které toho roku dosáhly čtrnácti let výlet do Jičína. Vyslechly si tam přednášku o dospívání. Po přednášce následovala poučná vycházka do mlékárny, parního mlýna a na Valdštejnskou výstavu.¹²⁴

6. 8 Kulturní události

Kulturní události se ve škole konaly povětšinou na oslavu určitého jubilea či zvláštní příležitosti nebo události. Často se konaly různá vystoupení spojená s recitacemi na počest panovnického rodu či později na oslavu republiky. Budu se snažit zde nastínit průřez kulturními událostmi v průběhu sledovaného období.

Ve školním roce 1880/1881 secvičily děti melodrama „Cizinci o Štědrém večeru.“ Cílem tohoto představení bylo vybrat peníze na důstojnou náhrobní desku zemřelému učiteli Matěji Balcarovi. Čistý příjem obnášel 56 zlatých, ze kterých se ihned pamětní deska na hrob pořídila.¹²⁵

Další událostí, která stojí za zmínku je Jubilejní zemská výstava, která se konala v roce 1891 a žáci a žákyně na ní připravovali své práce, které se týkaly písma, kreslení, počtů a mluvnice.¹²⁶

¹²² SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 31.

¹²³ Tamtéž, s. 170.

¹²⁴ SOKA Jičín. Pamětní kniha - Měšťanská škola chlapecká a dívčí v Sobotce 1926-1940. S. 121.

¹²⁵ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 51.

¹²⁶ Tamtéž, s. 85.

V červenci roku 1923 se slavilo 30 let založení nové školní budovy. Na tuto počest byla uspořádána výstava školních prací. Tentýž rok byl také uspořádán dětský den. Konal se v Čálovicích, kde byla hudební a taneční zábava s poslechem kapely pana Janků. Mládež byla zadarmo pohoštěna. Akce byla zhodnocena jako úspěšná.¹²⁷

Ve školním roce 1932/1933 se ujala učitelka Gabriela Mučenková organizací dětské besídky. Rodiče se přesvědčili, jak se děti na škole vedou a jakými praktickými směry se řídí vyučování.¹²⁸

6. 9 Události běžných dní

Mezi běžné události zapsané v kronikách řadím takové činnosti, které jsou opakované, nejsou jedinečné, ale v kronikách pokaždé zaznamenané.

První činností, která se v zápiscích jak obecných, tak měšťanských škol opakuje, jsou naučné vycházky do okolí. Na základě vynesení státní okresní školní rady z 30. listopadu 1899 byly se žákyněmi každé třídy podniknuty během školního roku 4 polodenní poučné vycházky do okolí. V dalších letech byly tyto procházky podnikány pravidelně.¹²⁹ Při procházkách se také uskutečňoval sběr léčivých rostlin. V roce 1942 se na dívčí obecné škole nasbíralo 4.5 kg žebříčku, 3.5 kg jitrocele, 1.8 kg lipového květu a 1.8 kg hlohového listí. Z tohoto sběru bylo vytěženo 60 korun a 50 haléřů.¹³⁰ Dívky z měšťanské školy nasbíraly a do jičínské Herbarie odeslaly sušené byliny s celkovou hmotností 79 kg a výtěžek byl 274 korun.¹³¹ Ve školním roce 1944/1945 nasbíraly žákyně měšťanské školy na podzim 7 kg šípků, které poté předaly školní kuchyni, kde se potom společně s kuchařkami učily připravovat šípkovou marmeládu.¹³²

¹²⁷ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 313.

¹²⁸ SOkA Jičín, Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940. S. 130.

¹²⁹ SOkA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 211.

¹³⁰ SOkA Jičín, Školní kronika 1940-1953. Školní rok 1941/1942.

¹³¹ SOkA Jičín. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951. Školní rok 1942/1943.

¹³² Tamtéž. Školní rok 1944/1945.

Dle směrnice ministerstva obchodu se od roku 1938 ve školách sbíraly odpadky kovové, z gumy, textilní, papírové a skelné. Ve školním roce 1943/1944 bylo za sběr odpadkových surovin utrženo 547 korun. Bylo sebráno 411 kg kostí, 741 kg papíru, 1772 kg železa, 22 kg jiných kovů, 379, 5 kg textilu a 93 kg gumy.¹³³ Byly pořádány mimořádné sběry papíru, ve školním roce 1944/1945 se na dívčí měšťanské škole vybralo 450 kg papíru.¹³⁴

Jako poměrně běžnou událost beru i návštěvu okresního školního inspektora, který jak obecnou, tak měšťanskou školu navštěvoval velmi často a vždy byl plně spokojen bez výhrad. Uznání inspektora si vysloužily pěkně upravené kabiny na dívčí měšťanské škole.¹³⁵

Běžnou záležitostí, která se začíná objevovat v kronice dívčí měšťanské školy ve třicátých letech, je pojištění žákyň. Všechny žákyně byly pojištěny proti úrazu a krádeži u banky Slavia.¹³⁶

6. 10 Požáry a zloději ve školní budově

7. prosince 1907 vznikl ve školní budově požár, který velice poškodil kabiny.¹³⁷

Kuriózní událost se stala v noci ze 16. na 17. března 1927. Do školní budovy, na stranu měšťanských škol, se vloupal zloděj. Nejspíše pátral po penězích, poněvadž v ředitelně bylo vše rozházené a byly otevřeny všechny šuplíky. Zřejmě očekával, že v ředitelně najde peníze získané z předprodeje lístků na divadelní hry Babička. Zloděj prohledal třídy a zeměpisný a technický kabinet. Jednomu z učitelů chlapecké měšťanské školy bylo odcizeno kolo a cello, dále pracovní bílý plášť a ze školního majetku byl odcizen model parního stroje. Do přírodopisného kabinetu se nedostal. V návaznosti na tuto událost bylo místní školní radou usneseno zřídit pojištění majetku proti krádeži.¹³⁸

¹³³ SOKA Jičín. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951. Školní rok 1944/1945.

¹³⁴ Tamtéž. Školní rok 1943/1944.

¹³⁵ SOKA Jičín. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951. Školní rok 1942/1943.

¹³⁶ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 196.

¹³⁷ SOKA Jičín, Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866-1924. S. 195.

¹³⁸ SOKA Jičín. Pamětní kniha - Měšťanská škola chlapecká a dívčí v Sobotce 1926-1940. S. 13.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se věnovala historii a vývoji dívčího školství v malém městě ve východních Čechách, v Sobotce.

Při zpracovávání informací pro tuto práci jsem pracovala především s několika kronikami místních škol, které pocházejí již z poloviny 19. století. Škola v Sobotce byla založena již dříve, v době výstavby místního kostela. K tomuto období se zápisky týkající se přímo školy nedochovaly, avšak v Pamětnici dívčí školy v Sobotce 1866-1924 je rozsáhlá úvodní část o historii školství v Sobotce právě již od založení první školy.

Kroniky, se kterými jsem pracovala byly psány podrobně, občas však poměrně zmatečně, některé informace jsou psané jen útržkovitě. V průběhu let se však kroniky zdokonalovaly a např. Kronika Újezdni měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940-1951 je psána velice přehledně a srozumitelně.

Jako první jsem ve své práci objasnila vývoj školství v českých zemích. Jako počáteční milník jsem nastavila zavedení povinné školní docházky Marií Terezií. Dále jsem zmínila Hasnerův zákon z roku 1869, také jeho novelu, poté jsem nastínila vývoj školství po roku 1918, již v nově založené samostatné československé republice. Dále jsem shrnula školství během druhé světové války a po Vítězném únoru roku 1948.

Další kapitola se věnovala městu Sobotce. V ní jsem se snažila shrnout nejzásadnější události, které pro toto město velmi znamenaly. Ve zkratce jsem zmínila i nejznámějšího soboteckého rodáka a sobotecký symbol - zámek Humprecht.

Třetí kapitola se již věnovala samotnému dívčímu vzdělávání v Sobotce. Nejprve jsem se zaměřila na celkový vývoj soboteckého školství a na vývoj prostor, které děti k vzdělávání užívaly. Shrnula jsem také vyučovací pomůcky, které měli žáci od druhé poloviny 19. století k dispozici. Také jsem zmínila stav školy a školní budovy dnes.

V mé práci nechybí ani kapitola o učitelích a žácích. O učitelích se v kronikách dozvídáme trochu více než o žácích. Žáci jsou v kronikách vedeni anonymně, je vypsán pouze jejich počet v daném roce či

místo bydliště. Učitelé jsou povětšinou každý rok na začátku roku vedeni v kronikách jmenovitě a u dlouholetějších učitelů je většinou i krátký životopis.

V poslední kapitole přibližuju události, které jsou v kronikách zapsány. Ať už události běžné nebo naopak ojedinělé. Jsou typy událostí, které se v kronikách vyskytují pravidelně a bylo povinností je zapisovat, ale také události, které by radši nikdo nezapisoval, ale staly se, jako například požáry, či zloději v budovách.

Získané poznatky nám umožňují představit si vývoj celkového i dívčího školství ve zkoumané době v konkrétním městě - v Sobotce. Historie školství v Sobotce nebyla do dnešního dne zpracována, proto věřím, že tato práce objasní právě jeho vývoj.

Seznam pramenů a literatury

Státní okresní archiv Jičín – Kronika Újezdní měšťanské školy dívčí v Sobotce 1940–1951
Státní okresní archiv Jičín – Pamětnice dívčí školy v Sobotce 1866–1924
Státní okresní archiv Jičín – Pamětní kniha – Měšťanská škola chlapecká a dívčí v Sobotce 1926- 1940
Státní okresní archiv Jičín - Pamětní kniha obecných škol v Sobotce 1924-1940
Státní okresní archiv Jičín - Školní kronika 1940-1953

BIČIŠŤOVÁ, Olga. Vlastivěda Sobotecka a okolí: regionální učebnice. 2. doplněné vydání. Sobotka: město Sobotka, 2018. ISBN 978-80-907305-1-9.

ČERNOCHOVÁ, Zdeňka. Historie učitelství a současná pedeutologie [online]. Zlín, 2012 [cit. 2023-07-01] Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Praha: Academia, 1985-^^^-. ISBN 978-80-200-1670-6.

KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ Dana. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.

KÁDNER, Otakar. Vývoj a dnešní soustava školství. Díl I. Praha 1929.

PAVLÍKOVÁ, Daniela. Vývoj dívčího školství na Pardubicku [online]. Pardubice, 2010 [cit. 2023-05-31]. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Prof. PhDr. Karel Rýdl, CS.c.

SEKEROVÁ, Marie. 100 let sobotecké školy. Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. Sobotka: Středisko městské kultury, 1964. ISSN 1212-7906.

SOMR, Miroslav. Dějiny školství a pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty skupiny studijních oborů 76 Učitelství na fakultách připravující učitele v ČSR. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

URBÁNOVSKÁ, Eva. České pokusné školy 30. let podle návrhu Václava Příhody. Pedagogická orientace. 1996, 6. ročník(20).

Z Českého ráje a Podkrkonoší: věstník okresního archivu Semily. Bystrá nad Jizerou: Okresní archiv Semily, [1988]-. ISSN 1211-975X.

ŽENOŽIČKA, Mgr. Jiří. České školství pod vlivem válečných událostí 20. století: mikroanalýza dopadu válečných událostí na školy na Bouzovsku [online]. Olomouc, 2019 [cit. 2023-05-29]. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Internetové odkazy

Humprecht. cz [online]. [cit. 2023-05-22]. Dostupné z: <https://www.humprecht.cz/zamek>

Muzeum Fráni Šrámka: Životopis [online]. [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <http://franasramek.cz/zivotopis.html>

Zdroje příloh

Budova školy z roku 1893. In: Základní škola Sobotka [online]. [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.zssobotka.cz/foto/budovy-skoly-z-roku-1893-jpg/>

Budova školy po rekonstrukci. In: Základní škola Sobotka [online]. [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.zssobotka.cz/foto/budova-skoly-po-rekonstucki-jpg/>

Přílohy

Obrázek č. 1: Budova školy v roce 1893

¹³⁹ Budova školy z roku 1893. In: Základní škola Sobotka [online]. [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.zssobotka.cz/foto/budovy-skoly-z-roku-1893-jpg/>

Obrázek č. 2: Budova školy po rekonstrukci z roku 1999

¹⁴⁰ Budova školy po rekonstrukci. In: Základní škola Sobotka [online]. [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.zssobotka.cz/foto/budova-skoly-po-rekonstucki-jpg/>